

845 d 58

DIWYGIAD

NEU

DDINYSTR:

WEDI EI DYNNU ALLAN O LYFR SAESNAEG

K

A ELWIR

REFORM OR RUIN;

A'I GYMHWYSO

AT DDEALLDWRIAETH Y CYMRY;

YM MHAUN Y GEILL POB DYN DDYSGU FEL

Y MAE PETHAU YN SEFYLL YN BRESENNOL;

A PHA FATH AR DDIWYGIAD YDYW,

PA UN YN UNIG

A DDICHON ACHUB Y DEYRNAS.

CROESOSWALLT:

ARGRAHWYD GAN W. EDWARDS.

1798.

DIWYGIAD NEU DDINYSTR;

CYMMERWCH EICH DEWIS!

CYMRO ydwyf o hil Cymry, ac anian Cymro, sef cariad at fy nglwad a'm cenedl wedi dwfn-wreiddio yn fy nghalon. Gan i mi gael fy ngeni yngwlad rhydd-did, yr wyf yn anwyl o honni, ac yr wyf yn dygn-obeithio na bydd i mi, nac i'm cyd-wladwyr fyth gollu ein rhydd-did. Nid oes gennyf *le na chyflog* tan y brenhin; ni bum i erioed yn ei lys ef, ac nid wyf yn disgwyl byth mor myned: nid wyf fy yn adnabod y rhai fydd yn llywodraethu dano na'r rhai fydd yn eu gwrthwynebu. Ond y mae i mi rydd-did i feddwl a siarad drofod fy hun ac myfi a wnaf hynny: ac yr wyf yn galw a bob Cymro cywir-galon i wrando pa beth fydd gennyf i ddywedyd, ac yna barnont droftyn eu hunain.

Fe fu y deyrnas amryw weithiau mewn per ygl, ond erioed mewn un mwy na'r presennol.

Miloedd o'n gwladwyr a fuont fer i w drwy cleddyf, ond mwy drwy *heintus* glefydon.

Milinwna

Miliwnau ar filiwnau o arian a wariwyd. Yn oed coel a chyfri'r deyrnas, (*public credit*) o ba un yr oeddym gynt mor feilch, a figlwyd. Ni bu y farchnad neu'r gwerth ar arian *banc* erioed gan ifed. Ni bu ein dyled erioed gym-maint, ein morwyr a fyddent gynt mor bur, a barasant ini ofid calon;—ac felly gwnaeth ein brodyr-ddeiliaid yn yr Iwerddon.

Mae'n wir ini gael llwyddiant mawr. Ni a gymmerafon lawer o ynysoedd a lleoedd oddiar ein gelynion. Ni a gurasom eu llyngesau, ymhob cyfle; a darfu ini un ai cymmeryd ai difetha hanner eu llongau. A pheth fydd ryfedd-ol, prin y cymmerwyd *un* o'n llongau rhyfel ni; ac ni chollwyd un droedfedd o dir yn perthyn i Leogr o fewn un cwrr i'r byd.

Yr wyf yn cyfaddef hefyd fod ein gelynion mewn mwy cyfyngder na'ninnau: Fod y *Ffrancod* yn druenusaf pobl dan haul. Eu brenhin, eu brenhines, eu teulu, yr arglwyddi, a'r offeiriaid, un ai wedi eu rhoddi i farwolaeth, ai gorfod diangyd i wledydd eraill. Llu aneirif o bob gradd a rhyw, gwyr, gwragedd, a phlant, a ddifethwyd, a saethwyd, neu a wenwynwyd. Llauer a ddiangasant ac ni feiddiasant ddychwelyd; ac o'r rhai a arhosasant gartref, llauer a gollasant eu heiddo, a holl

gyfuron a mwyniant bywyd. Maent megis wedi ymgynddeiriogi mewn annuwioldeb a chreulondeb, gan gablu Duw a gorthrymmu dynion, ac yn bygwith tynnu ymmaith sylfaeni ein teyrnas a'i malurio yn chwilfriw i ddistryw. Mae eu plant yn cael eu dwyn i fynu yn yr unrhyw fuchedd o elyniaeth yn erbyn nef a daear. Maent megis yn cael eu bedyddio a gwaed yn lle dwfr, ac megis yn sugno anghrediniaeth ac anllywodraeth o fronau eu mammau. Heb Dduw, heb grefydd, heb allor, heb gymmun, heb un rhith o addoliad, ond yn unig ynfyd ymlawenychu ger bron delwau mudion, yn arwyddocau anwydau pechadurus ac aflendid, maent yn bwriadu taenu eu hathrawiaeth cyfeiliornus trwy holl deyrnafoedd crêd, gan agoryd y ffordd, fel y twyllwr Mahomet, a min y cleddyf.

Yn *Hyspaen* nid ydynt nemmawr well. Gweidi ymwahanu'n ddwy blaid, y naill a fradychodd y llall i'r Ffancod, pa rai a'u cymhellodd i gyhoeddi rhyfel yn ein herbyn ni; ac yn yr ymdrech a nyni hwy a gawfant gurfana esgorant mohoni y rhawg; ac o achos hynny, pe meiddient, hwy a dorrent wythen gwaed yr holl Ffrancod yn eu gwlad.

Mae'r *Hollandiaid* yn waeth fyth arnynt. Eu masnach

masnach ar y mor wedi darfod: eu lleoedd tramor yn ein dwylaw ni; y Ffrancod wedi eu dyspyddu hwynt o'u harian, eu heiddio, ac agos bob peth a feddant. A chan fod milwyr Ffreinig yn feddianol o'u holl drefydd cedyrn, fe'u cymmhellir i hwyllo allan longau i ymladd yn ein herbyn ni, y pryd y byddai'n well ganddynt o'r hanner ymladd gyda ni.

Ond pa faint ydym ni well er hyn i gyd? Heb yn waethaf i'r colledion a gafodd ein gelynion, heb yn waethaf i'r buddugoliaethau a ennillafom, a'r llongau a gymmerafom, pa fath y'w ein cyflwr ar yr awr bresennol? Fe'n bygythir a goresgyniad; fe'n llwythir a dyledion a threthi; fe'n gwanheir drwy ymbleidiau; yr y'm yn suddo i drymder ac anobaith:—Ac etto, y llynges a anfonodd y Ffrancod i'n goresgyn a wasgarwyd: yr haid o wyr a ddaeth i Abergwaun a gymmerwyd yn garcharorion; y deddfau a wnaed yn erbyn cyfarfodydd anghyfreithlon a'u lluddiodd: mae'r marsiandwyr a'r cyfoethogion yn cynnal y *banc*: y cynhauafau ffrwythlawn, a'n hachubasant o grafangau newyn. A bydded i'r neb a fynno ymdeithio o'r naill ben i'r ynys i'r llall, efe a wêl bob arwydd o lawnder a llwyddiant; pob treflan yn cynnyddu ac yn gwellau: a phob maes yn dwyn

mwy cnŵd nac arferol;—ac etto er hyn oll efe a glyw lawer o bobl na siaradant am ddim ond cam a gorthrymder, rhyfel a dinystr.

Ond pa beth eill meddwl hyn oll fod? Pa fodd y mae'n digwydd wedi ein holl ryfeddol waredigaethau, a'n holl lwyddianus fuddugoliaethau ynghanol cymmaint llawnder a llwyddiant; pa fodd meddaf yr ydym, nid yn unig yn tybio ein hunain ar ddibyn dynistr, ond ofywaeth fe allai ein bod yn wirioneddol felly? Mae'r ateb ir holiad yma yn fyrr ac yn eglur—*Nid ydym wedi ein diwygio. Diwygiad trwyddo*, a osodai'r cwawl yn ei le, ac a'n hadferai ni i heddwch a dedwyddwch. Ond pa beth ydyw'r *diwygiad* hwnnw a ddichon wneuthur hyn oll? I ateb yr holiad yna, yr wyf yn bresennol yn 'sgrifennu. Mae rhai yn meddwl fod diwygiad yn y senedd (*parliament*) yn ddigonol, ac nid rhaid i'r diwygiad hwnnw fod ddim amgen na dewis yr aelodau ryw ffordd groes i'r bresennol. Mae rhai am leihau awdurdod y brenhin; rhai am ddileu degymmau.—Rhai am wneud heddwch disymmwth a Ffrainc,—Rhai (er nad ydynt yn meiddio dweyd eu meddyliau) om osod ymma lywodraeth newydd tebyg i un Ffrainc. Ond gadewch ini nithio y diwygiadau ymma at y gwehilion

Pe

Pe byddai gan bob dyn laís neu vôt i ddewis aelod o'r senedd, fe fyddai pob aelod yn dde-wisedig gan y *mob*. A phwy a ddewisai y fath ddynion? Y dyn a fiaradai uchaf, a addawai bob peth, ac a roddai fwyaf a gwrw a gwin iw meddwi, ni waeth pa mor ffol y byddai. A phwy a fyddai hwn? Yr hwn na byddai mwy ganddo am ei air da, nac am yr eira'r llynedd? ac a fyddai barod i ddweyd y peth a fynnid, er mwyn cael lle i fyned i'r senedd, gan obeithio cael cyflog yno am dorri pob addewid a wnaethai.

Ynghylch lleihau awdurdod y goron fe roddwyd ymgais ar hynny eifus er ys talm, ac ni wyddom pa beth a fydd y diben. Fe wyr pawb nad ellir rheoli deng myrddiwn o bobl heb awdurdod. Os na bydd gan y llywydd ddigon o awdurdod cyfreithlon i'w rhoeli, un ai ni ddichon iddo eu rheoli ddim, ac yna ni byddai ond yr annhrefn a'r drygau; neu fe fyddai yn rhaid iddo eu rheoli drwy anghyfreithlon foddion. Ac mi a appeliaf at farn undyn o synwyr a deall, pa un a fyddai orau ai i frenhin lywodraethu yn ol cyfreithiau gosodedig sydd hyspys i bawb yn y deyrnas, neu fod tan amryw lywodraethwyr a wyrant y gyfraith er gwobr anghyfiawnder.

Ond fe ddywed rhai,—Diwygiwch yr eglwys, a diddymnwch ddegymau. Yr wyf yn gobeithio y gallaf ddangos ar fyrr pa fodd y dylai'r eglwys gael ei diwygio: ond am diddymmu degymau, yr wyf yn ammau na wna hynny'r tro; canys maent yn gyfiawn eiddo i'r offeiriaid drwy gyfraith, cymmaint ac ydyw ei dir yn eiddo'r uchelwr pennaf Ynghymru. Atteb ffarmwr yn *Nevonfir*, pan oeddent yn bwriadu diddymmu degymau oedd hyn—Efe a ofynnodd pwy oedd i gael y degymau pan gymmerid hwynt oddiar yr offeiriaid? a dywedwyd wrtho mai'r meistr tir. Aiê ebr ef, os felly, ni waeth gennyf fi iddynt fod fely maent, canys mae'n haws i mi gyttuno a'r offeiriad na'r meistr tir: ac ni byddai ychwaith ond newid dau feistr am un; canys byddai raid imi dalu un rhan o ddeg yn ychwaneg o ardreth (*rent.*)

Ynghylch cael llywodraeth newydd tebyg i un Ffrainc, nid eill undyn o ystyriaeth fyth ei dymuno; mae gan y brenhin drwy gyfraith y deyrnas gyftal hawl i'w goron ac fydd gan innau i'm ty.

Yr oedd y gair y gwnai y cyfnewidiad yn Ffrainc y bobl hynny yn rhyddion ac yn hapus;—pe buasai hynny yn bod, goreu oll.

Ond

Ond y maent wedi cael naw mlynedd o dreial, heb nemmawr o ddim ond gwaftadol gythrwfl, gwaed a chelanedd, nad oes yr un dyn drwy'r holl deyrnas er's cyhyd a hynny o amser, a eill ddweyd fod ei einioes yn ddiogel, na'i eiddo yn eiddo iddo ei hun am un awr. Ac os ydym ni i gael torri gwythen ein gwaed er mwyn gwneud ein hwyrion a'n gorwyrion yn rhyddion ac yn happus; o'm rhan fy hun yr wyf yn deusyf cael fy efgufodi, gan fod hynny yn prynu aur yn rhy ddrud.

Yr wy'n hyderu fy mod i bellach wedi dangos na wna yr un o'r diwygiadau a grybwyllwyd ddaioni yn y byd ini: Gadewch ini gan hynny edrych am un a wneiff. Ond fel na byddwyf yn debyg i'r meddyg anghelfydd oedd yn parottoi'r meddyginiaeth cyn gwybod yr achos o glefyd y claf, rhoddwch gennad imi chwilio maes yr achos o'n presennol gyflwr enbyd. Ac fel y gwnelwyf hynny yn fwy effeithiol, rhoddwn olwg ar bob gradd o bobl o fewn yr ynys, gan ddechreu yn yr uchaf.

Ynghylch y *Brenhin*, pe gwyddwn i fyrddwn o feiau, mi a fyddwn ofalus pa fodd y cyhoeddwn i hwynt, canys nid wyf etto, er tosted yw'r byd arnaf, yn flin o'm heinioes. Ond gwir yw'r gwir, a'r gwir yn erbyn y byd,
nis

nis gwn i niwed arno. Yn ei rodiad mae yn ddiargoedd; tu ag at ei deulu a thu ag at bawb. Nid y'w yn euog nac o greulonder nac o orthrymder. Yn yspaid ei hir deyrnasiad, fe a chwanegwyd ac fe a ddiogelwyd ein rhydd-did Rhoddodd nawdd a chynnorthwy i'r celfyddydau, ac a dderchafodd ddysgedig a chelfyddgar ddynion: yn gymmaint ac y gallwn ei alw yn un o'r brenhinoedd goreu a fu erioed yn rheoli ein teyrnas.

Gan nad oes gennyf fawr awydd i gael fy nghadwraeth tan glo ynghastell Fflint, neu ynghastell Caernarfon, nac ychwaith i dagu o fyched ar fynyddoedd di-ddwfr *Botany Bay*, myfi a fyddaf yn wastad yn ofalus pa beth a ddywedaf am y *parliament*. Fe a sefydlwyd ynddo lawer o gyfreithiau da: ac er iddynt gyrraedd yn ô bell yn ddiweddar, yr wyf yn ofni fod yr amferoedd yn gofyn y fath driniaeth, ac na allasai ein llywodraeth gael ei gynnal hebddo,

Pa un bynnag, mi a ddymunaf gennad i ofyn dau neu dri o gwestiwnau byrrion; ac i ben pwy bynnag y mae'r cap yn gymmwys, cymmered a gwisged.

Pan fyddo'r gyfraith yn gwarafun llygredig wobr, a ydyw'n iawn rod di'r cyfryw wobrwy?

Pan

Pan fyddo dyn yn cymmeryd arno ateb dros eraill, a ydyw yn iawn iddo esgeuluso'r fwydd a ymddiriedwyd iddo?

A phan fyddo ef i ateb dros eraill, a ddylai ef ystyried eu budd a'u mantais hwy, neu ei fudd a'i fantais ei hun?

Am y pen fwyddogion dan y brenhin (*ministers*) yr wyf yn caniatatau iddynt drefnu y llywodraeth yn llwyddiannus hyd ddechreuad y rhyfel:—yr wyf yn caniatatau hefyd ini gael llawer o lwyddiant yn yr ymdrech?—ond etto nid wyf, wedi fy modloni na allasai matterion gael eu dwyn ymlaen yn well, ac hefyd a llai o gostau. Mi a fyddwn hefyd yn fwy tuedd-ol i feio ar y pen fwyddogion, pe na bawn ni'n sicr eu bod yn cael eu rhwystro i wneuthur eu gorau, gan eu gwrthwynebwyr. Ac y rwan, mae fy amynedd i ym mron a'm gadael; canys pa beth eill fod yn fwy gofidus i ddyn a fyddo o ddifri yn caru ei wlad, na gweled dynion yn cymmeryd arnynt ei charu hefyd, ac yn chwen-nych ei hachub, ac etto yn lle gwneud eu go- au iw chynnal—yn gwneud y cwbl yn eu gallu rhwystro pob moddion a gynnygiwyd; ac yn diwedd yn rhedeg eu tir, yn yr unig funud, yn ol eu cyfaddefiad eu hunain, pan oedd y teyrnas yn y perygl mwyaf a allai fod?

Edrychwch

Edrychwch at ymddygiad y pennaethiaid a'r boneddigion yn gyffredin; diammeu y cefwch yn eu plith rai dynion hynod o'r daionus, ac yn gyffredin y maent yn fodlon i gynnorthwyo'r tlodion, heb eu gwasgu. Ond ai nid ydyw maswedd, balchder, gwagedd, seguryd, ac afradlonedd yn rhy fynych yn eu plith? Neu a ydynt yn ddiwyd fel ac y dylent fod, un ai yngwafanaeth eu brenhin a'u gwlad, neu yn treinu matterion eu hunain a'u cymmydogion, yn y mannau hynny lle mae eu treftadaeth yn gorwedd?

Am yr esgobion a'r offeiraid, se fyddai yn ofidus gennyf ddywedyd un peth a barai iddynt ammarch yngolwg y deyrnas.

Mae'r esgobion yn gyffreddin, yn ddynion duwiol a dysgedig; ac yr ydym yn ddyledus i'r brenhin am ofod y cyfryw yn bennaethiaid a ma ar yr eglwys. Y maent yn cymmeryd mwy o rhai ofal, a chanddynt fwy o waith i'w wneuthur, mor nac y mae llawer yn fodlon i gyfaddef. Etto, A yd pe byddai St. Paul yn eu plith, yr wyf yn fod? meddwl y byddai efe yn fwy diwyd nac yr un yn po o'honynt; ac efe a arferai ryw foddion effeithiol i ddwyn yn ol y cyfryw offeiriaid sydd yn cymy esgeuluso eu dyledswyddau. Canys, ac y mae'r fath o'n ofidus gennyf adrodd, er y gellwch chwarn

a'r
ych
ac
vyo
yw
ac
Neu
n ai
u yn
gion,
h yn
i yn
idd-
ynion
ledus
thiaid
hwy o
athur,
Etto,
yf yn
yr un
ffeith-
dd yn
e y ma
n chw
gae

gael nifer ym mhlith yr offeiriaid yn gwneud eu dyledswyddau, ac yn gofalu am eu praid; —etto chwi a gewch ormod yn esgeuluso pob un o'r ddau, ac yn bwrw eu hamser yn ddi-fudd mewn oferedd a ffolineb :—Os ydyw'r cyfryw yn credu, fod dydd cyfri i ddyfod, ni fedrai ond rhyfeddu eu bod mor ddi-deimlad.

Ym mhlith y cyfreithwyr, masnachwyr, ffarmwyr, ac eraill prysur mewn gorchwylion bydol, mae llawer o ddynion goneft, heilion-us, ac elusengar, a llawer o rai twyllodrus, afradlon, a chybyddlyd;—ond ai nid ydym ni yn canfod y rhan fwyaf o honynt yn ymdrafferthu cymmaint a gofal y byd a'i blefer, fel pe baent i fyw yma byth?

Yn ddiweddas, edrychwch at y radd isaf o bobl;—ac er eu bod, a chyfri eu diffyg o ddyfsg a manteisiau eraill, fe allai ddim mor euog a rhai eraill o radd uwch;—etto, a ydynt hwy mor oneft, fobr, a diwyd ac y dylent fod? Etto, A ydynt mor ufudd a gostyngedig ac y dylent yf yn fod? A ydynt hwy yn gwario eu holl ynnill yr un yn porthi ac yn dilladu eu hunain, eu gwrag-ffeith-dd, a'u teuluoedd? Ac a ydynt hwy yn ynnill dd yn cymmaint ac a allont? Ydynt hwy yn treulio e y ma'r sabboth yn addoli Duw, neu yntau yn y da- n chwarn? Oddi cartre mewn cwmpeini drwg, neu

neu gartrau gyda eu teuluoedd? Ydynt hwy yn dyfgu eu plant eu hunain, neu yn cymmeryd yn ddiolchgar yr athrawiaeth a roddir iddynt yn rhad gan eraill?

Wedi fel hyn roddi golwg ar yr amrywiol raddau o bobl y mae'r deyrnas hon yn gynnwys; a ddichon i ni fethu deall pa fath yw'r *diwygiad* y mae'n cyflwr yn ei ofyn? Na ddichon yn ddiau. Y mae mor eglur ac y geill eglur fod, mai y diwygiad fydd arnom ni eisiau, ar unig ddiwygiad a ddichon ein hachub ni, (a'r hyn yn ficer a'n hachub os trown atto mewn pryd) ydyw *cwbl ddiwygiad ym mucheddau ac arferion pob rhyw a gradd o bobl drwy'r deyrnas!*

Bydded i'r brenhin a'r frenhines barhau i ofod siampl o dduwioleb, sobrwydd, a ffyddlondeb priodas, iw plant, iw gweinidogion, a'u deiliaid. Bydded iddynt yrru o'u cynghor o'u llys, ac o'u golwg, odineb-wyr, a godineb-wragedd, a phawb fydd ac un math ar anaf iddo, o bob rhyw, ac o bob gradd.

Bydded i bob aelod o'r fenedd, pa un bynnag a'i arglwydd a'i cyffredin, ystyried y pwylfawr ofal a ymddiriedwyd iddo; a bod y ddiwyd yn ei gyflawni.

Bydded i'r pen-swyddogion ddeall, trwyddyfsg wedi ei brynu yn ddrud, na ddichon i breichia

breichiau eu hunain eu hachub: ac na thâl dynol gyfreithiau, na dynol awdurdod a gallu, heb onestrwydd a phurdeb calon; a bydded iddynt yn ddi-oedi, roddi holl egni eu doniau i rwyddhau ac i hylwyddo hynny yn eraill, cystal ac ynddynt eu hunain.

Am y rhai hynny, pa rai, er mwyn hunan-elw, hunan-glod, neu fantais; neu er mwyn dial ryw ffiloreg ymryfon, neu wag a drygionus esgus arall, fydd yn foddlon ac yn ceisio hwthio'r deyrnas bendramwnwgl i ddistryw, nid y'w ond coll-amfer ymddiddan a'r fath; mae eu cydwybodau wedi eu ferrio a heiyrn gwynias.

Yr wyf nefaf i lefaru wrth y rhai hynny a dderbyniafant raddau, urddas, a chyfoeth, o law rhagluniaeth; ac hefyd heb gwbl anghofio pwy yw'r cyfrannwr pob daionus roddion; gan ddifrifol ddymuno arnynt dynnu eu meddyliau am un munud, oddiar bob peth arall, ac ystyr-ied eu cyflwr eu hunain, a chyflwr eu gwlad, a chyflwr y teyrnafoedd oddiamgylch. Ym mha le yn awr y mae urddas a chyfoeth Ffrainc, Holand, ac Itali? Ac ym mha le y bydd rhai'r deyrnas yma ar fyrr o amfer? Os na chymmer ei thrigolion rybudd nac oddiwrth dyngedfen rhai eraill, nac oddiwrth farnedig-aethau'r

aethau'r nef, fydd yn barod i syrthio ar eu pen-
 nau? Y mae etto yn eu gallu achub eu gwlad,
 a'u heneidiau eu hunain; ond nid oes funud iw
 golli: Bydded iddynt yn ddiattreg adael y
 disiau, y ceffylau rhedeg, a'r tefyrn; pob an-
 nuwiol a phob diles orchwyl; a phryfured
 pawb i fefyll ar ei wylfa. Bydded iddynt ddi-
 wygio, yn gyntaf eu hunain, eu traul, eu
 gwragedd, a'u plant, a'u gweinidogion; ac yna
 arferyd eu holl egni megis meistr-tiroedd, ac
 ultusiaid, megis cyfeillion a chymmydogion,
 gan fwccrio ac amddiffyn y sofr a'r diwyd; a
 chospi y direol a'r afradlon. Nid oes ond
 ychydig o'r rhai yr wyf yn llefaru wrthynt yr-
 wan yn deall cymmaint niwed y maent yn ei
 wneud wrth esgeuluso eu hiawn a'u priodol
 ddyledswyddau. Dalsulwodd gwr call a de-
 allus, mae " pe byddai i bob gwr bonheddig
 fyw yn ei blas ei hun, a phob person yn ei
 blwyf ei hun, na byddai arnom ni eisiau un
 diwygiad arall.—Canys, chwedl awdwr call
 y Bardd-cwsg, " mae llawer o blasau gwrthod-
 edig, a allasai oni bai falchder, fod fel cynt,
 yn gyrchfa goreugwyr, yn noddfa gweiniaid,
 yn ysgol heddwch a phob daioni, ac yn fendith
 i fil o dai bach o'u hamgylch: a'u prechen-
 ogion wedi myned i Faddon neu Lundain, i
 chwilio

chwilio yno, am beth a fuafai can haws ei gael gartre."

Bydded ym mhell o'm meddwl fiarad yn ammharchus am yr offeiriaid: mae'r fwydd y maent yn broffesu, yn haeddu parch. Ond er bod rhai o honynt yn ofalus a diwyd ynghylch eu dyledswyddau, mae'r lleill osywaeth yn gywilyddus o'r diofal.

Y mae pobl yn y dyddiau hyn agos yn anghofio, mai cymdeithas reolaidd y'w Cristianogion wedi ei sylfaenu gan Crist ei hun, dan oruchwilwyr a fwyddogion wedi eu pennodi ganddo ef, ac awdurdod i bennodi eraill yn eu lle eu hunain: ac felly mae'r esgobion a'r offeiriaid yn cael eu hawdurdod o oes i oes oddiwrth yr hwn fydd a phob gallu yn ei law; a phe gwelfai efe yn dda, efe a roddasai iddynt hefyd awdurdod wladol; ond hyn ni wnaeth efe. Canys y mae efe a'i apostolion ym mhob rhan o'r ysgrythyr yn erchi i bob cristianogion ufuddhau iw cyfreithlon flaenoriaid.

Yr wyf yn difrifol erfyn ar yr offeiriaid, i ystyried persennol gyflwr crefydd a moesoldeb yn y deyrnas—I ystyried mor amhosibl ydyw i gyfreithiau'r deyrnas gymmell dynion i ddaioni, tra byddo cyfreithiau Duw mor ddigyfri yn eu golwg; pa rai fydd wedi suo cydwybod

i gyfgu, ac heb ochel un pechod oni bydd cyfraith y wlad yn eu lluddias trwy ofn cywilyddus gofpedigaeth. Pa beth bynnag a ddigwyddo o ryw ymorol fel hyn, mae yn rhaid i bawb gyfaddef, fod cartefiad pob person yn ei blwyf yn gwbl angenrheidiol; a bod yr amseroedd presennol yn gofyn anghyffredin ddiwydrwydd yn enwedig yn y rhai sydd i ofalu am ein bucheddau a'n heneidiau. Ni bu galluoedd y tywyllwch erioed yn fwy diwyd, nac yn fwy llwyddiannus:—Ydyw galluoedd eraill mor ddiwyd yn eu gwrthwynebu hwynt? Bradwriaeth, gwrthryfel, a therfysg a ymddangosafant; a chyfreithiau newyddion a wnaed i attal eu rhwyfsg a'u cynnydd; ac yr ydym *oll* yn teimlo, a'r *rhan fwyaf* o honom yn cyfaddef, fod hynny yn iawn a chyfaddas. Ond ai nid y'w godineb, gamio, torri'r sabbath, esgeuluso Duw a'i addoliad, ac uwchlaw oll, difatterwch am grefydd ei hun, yn cynnyddu yn fwy ac yn ymlach nac erioed? I'r fath radd ac i beryglu diwreiddio cristianogaeth o'r tir! Ac ym mha le y mae'r cyfreithiau yn erbyn y rhain?

Os oes gan gyfreithwyr, marfiandwyr, ac eraill sydd yn brytur mewn goruchwylion bydol, un hanner awr o amser i'w dreulio ar ddifrifol

rifol ystyriaeth, bydded yr ystyriaeth hwnnw
 —*pa fodd y saif eu cyfrifon yn nydd y furn?* Pa
 fodd yr atebant y pryd hynny, am chwanegu
 y nos at y dydd, a'r sul at yr wythnos? Am
 chwanegu swllt, at swllt a phunt at bunt; yn
 lle canlyn eu cyfreithlon alwedigaeth mewn
 modd cyfreithlon, a rhoddi i wasanaeth Duw
 y cyfran hwnnw o amser y mae ei air yn ei
 ofyn.

Bellach myfi a ddymunwn ymadroddi wrth
 holl drigolion yr ynys, ond yn enwedig wrth
 y *bobl gyffredin*, fel y gelwir hwynt: wrth y
 rheini nad oes ganddynt na chyfoeth nac urdd-
 as, ond y rhai a raid ennill eu bara trwy chwys
 eu gwynebau a llafur eu breichiau. Chwychwi
 fy nghyd-wladwyr, pa un bynnag a wyddoch
 chwi hynny a'i peidio, mae gennych eneidiau
 iw cadw neu eu colli; a rhaid ichwi fyw am
 byth mewn byd arall, a chael yno wobr neu
 gospedigaeth yn ol eich ymddygiad yn y byd
 yma. Yn oed yma, os ymddydwch yn ddryg-
 ionus, chwi a ddioddefwch o'i herwydd; ac
 os ymddygwch yn ddaionus, Duw a dynia
 duwiol a'ch cynnorthwya. Os ydych segur,
 ai nid oes arnoch angen bara? Os ydych yn
 feddw, ai nid y'w eich gwraig a'ch plant
 mewn eisiau? Os ydych yn anonest, ai nid
 B 2 ydych

ydych yn colli eich geirda? Os ydych yn
 gywir, ac yn fodlon, ac yn ddiwyd, ai nid
 ydych yn deall eich bod yn happus? Wrth
 fod yn *happus*, nid wyf fi yn meddwl eich bod
 yn llwyr ddi eisiau, neu eich bod heb glefyd
 na gofid! Y cyfryw happusrwydd ydyw hyn-
 ny nad ydyw yn syrthio i goelbren neb yn y
 byd hwn. Pa beth bynnaga ellwch chwi fedd-
 wl, mae'r brenhin ar ei orsedd tan fwy o ofal
 a phenyd nac ydych chwi. Llawer a llawer-
 oedd o nosweithiau, pan fyddoch chwi mewn
 esmwyth gwsg, y mae efe a'i ben-swyddogion
 yn diflin weithio trosoch chwi, a minnau, a
 phawb o honom. Yr un modd mae'r gwyr
 mawrion a'r dysgedigion. Y mae rhai o hon-
 ynt yn wir fel rhai o honoch chwithau yn ef-
 geuluso eu hiawn orchwylion, ac yn bwrw eu
 hamfer mewn seguryd a drygioni; ond y mae
 rhai o honynt yn gweithio gan galetted neu
 galettach na chwi, o herwydd bod eu gwaith
 yn drymmach. Mae eich gwaith chwi yn
 parhau ichwi iechyd; a'u gwaith hwythau yn
 eifyrhau, ac yn dwyn eu heinioes. Mae Duw
 wedi ordeinio, nad oes i neb yn y bywyd hwn
 fod yn gwbl ddedwydd; ond geill y rhan fwy-
 af o ddynion, bydded eu cyflyrau o'r fath a
 fynnon, fod yn weddol o'r happus, os na
 bydd

bydd eu bai eu hunain: a geill pob dyn fod yn gwbl ddedwydd am byth mewn byd arall; a'r un foddion a'i gwnelo yn happus yn y byd nesaf, yn gyffredinol a'i gwnant yn gomfforddus yn hwn.

Bydded ini felly ymorol pa bethau yw'r moddion hynny: gellir eu cynnwys mewn dau air—

Byddwch Dduwiol!

Duw yr hwn a wnaeth bob peth, a'u gwnaeth yn y cyfryw fodd, fel na ddichon i ddyn drwg fod yn happus. Efe a roddodd ini ddeddfau, ac a addawodd wobrwyo yr hwn a'u cadwai, a chospi yr hwn a'u torrai. Y mae'n gorchymryn ini ei garu a'i ofni; gweddio atto; credu yn Iesu Grist ei fab; anrhydeddu ac ufuddhau'r brenhin, a phawb sydd mewn awdurdod dano; ymostwng i'u cyfreithlon flaenoriaid; parchu gweinidogion Duw, ei sabath, a'i eglwys; talu i bawb ei eiddo, pa un bynnag ai rhent, ai degwm, ai treth; ufuddhau cyfreithiau'r wlad yn yr hon yr y'm yn byw; gwneuthur i eraill fel y dymunem ni iddynt hwythau wneuthur a ninnau; caru ein cymmydogion, a'u cynnorthwyo gan amled ac y byddo yn ein gallu; gweithio yn ddiwyd, fel yr ennillom ein bywioliaeth; dioddef yn amyneddgar

myneddgar bob anffortun a ddigwyddo; bod yn ddiolchgar am bob bendith a gaffom, am iechyd, a nerth, a bara beunyddiol, a llawer o fendithion nad ydym yn eu prifio mor uchel ac y dylem. Rhoddion Duw ydynt oll, ac ni a ddylem eu derbyn megis y cyfryw.

Bellach mi a ofynnwn i undyn goneft didwyll, a oes dim a eill efe feddwl yn galed neu yn anresymmol yn hyn oll? Neu, ai nid y'w efe yn cwbl gredu mai pe gwnaem ni ufuddhau i'r holl orchymynnion yma, na byddem ni yn llawer happufach nac ydym? Canys mae yn ofidus gennyf ddwe'yd nad ydym yn eu hufuddhau fel y dylem. Yn lle caru ac ofni Duw, anaml iawn yr ydym yn meddwl am dano. Yn lle gweddio arno hwyr a boreu, mae llawer yr wyf yn ofni heb weddio arno erioed. Yn lle ufuddhau i'r brenhin a'i fwyddogion, pa nifer yn ddiweddar a fu yn euog o'r ammharch mwyaf iddynt? Gan uno a bradwyr oeddynt yn chwennych dinystrio ein heglwys a'n crefydd, ein brenhin a'n gwlad, a'n gwneuthur yn gaethweision i'r Ffrancod.

Yn lle parchu gweinidogion Duw a'i ordinadau, pa nifer fydd yn ei ammharchu, heb ond yn anfynych fyned i'r eglwys, yn treulio dydd yr Arglwydd mewn bydolrwydd neu fawdd,

wedd, seguryd neu feddwdod; erbod y gorchymryn yn eglur nad oes i ni na'n gweinidogion, na'n hanifeiliaid weithio ar y dydd nwnnw, ond yn hytrach ei *gadw yn sanctaidd!* Yn lle rhoddi eiddo Cesar i Cesar, ac eiddo Duw i Dduw, pa nifer sydd yn ceisio twyllo'r offeiriaid o'u degymmau, a'r brenhin o'i drethi; ac yn prynu eiddo rhedeg gan fynyched ac y gallont. Trwy y rhai, a llawer o'r cyffelyb, y maent yn pechu ar unwaith yn erbyn cyfraith Dduw, a chyfraith y tir. Pwy ydyw'r dyn sydd yn gwneud yn wastad i eraill fel y dymunai gael gwneuthur iddo ei hun; heb gablu neu enllibio ei gymmydog; heb geisio un amfer dwyllo un arall mewn bargaenion? Pa fynyched y cyfarfyddir a meddwdod, aflendid, a thyngu, y rhai nid allant roddi'r plefer lleiaf i undyn, ac a ydynt er hynny mor ffaidd yngolwg Duw? Pa nifer sydd ddigon iachus a nerthol i weithio ac ynnill bywioliaeth gomfforddus, ac er hynny yn crwydro mewn newyn, a noethni, ac anonestrwydd. Pa nifer, nad ydynt un amfer yn diolch i Dduw, ond yn wastad yn grwgnach heb nac achos nac eisiau? A pheth sydd yn gwneud ein beiau yn fwy anfaddeuol, ydyw, nad ydym wedi fuddo i anwybodaeth fel y mae amryw deyrnafoedd. Y

mae gennym y beiblau yn ein dwylaw, o leiaf yn ein tai; ac allem ddarllen, neu wrando eu darllen pe mynnem; a phe darllenem, nid allwn beido a gwybod ein dyledswydd. Ond y gwirionedd ydyw hyn, mae y rhan fwyaf o honom yn gwybod ein dyledswydd, ond heb ofalu am ei wneuthur.

A allwn ni ryfeddu, gan hynny, fod Duw, yr hwn fydd gyfiawn yn ein cospi ni am hyn? Y mae wedi rhoddi i ni y cyfryw bethau dationus, na chafodd un deyrnas arall erioed: canys mi a heriaf undyn i enwi un genedl, mewn un rhan o'r byd, erioed hyd heddyw, a fu erioed yn feddiannol o gynnifer o fendithion a manteisiau, ac a oeddem ni, sef pobl teyrnas Prydain, yn ddiweddar. Y mae gennym rydd-did crefydd: yr y'm ni ein hunain a'n heiddo yn ddiogel: ni a allwn fyned lle a fynnom, a gwneud fel y fynnom; a chyhyd na ddrygom ni eraill, nid eill neb ein drygu ninnau, heb gospedigaeth. Yr y'm yn byw mewn gwlad yn llifeirio o bob cyflawnder; ac y mae'r llafurwr tlotta ynddi, a fyddo'n ddiwyd a sobr, yn bwyta gwell bara, ac yn byw mewn gwell annedd, na rhai o radd uwch mewn llawer o wledydd eraill.

Y Danghofswch inni un wlad heblaw hon, lle
mae

mae llafurwyr yn gallu byw mor hapus. Danghofwch i mi un dyn o fewn y deyrnas, nad ydyw yn byw yn well nac yr oedd ei dad a'i deidiau, os nad yw efe yn segur ac yn ofer. Yr ydym yn cwyno fod bara, cigfwyd, a phethau eraill yn ddrudion; ac felly y maent: ond pa beth ydyw'r achos o hynny? Ond bod pawb yn byw yn well nac y byddid arferol. Pe bai y tlodion yn byw ar ymborth gwaelach yn Lloegr, ac heb ddisrodi cymmaint o gigfwyd, fe fyddai bara a chig yn sydyn yn rhat-tach. Nid o ran fy mod i yn gwarafun iddynt fyw yn dda: nagê, nagê: myfi a ddymunwn iddynt fyw yn well etto: y peth fydd arnaf fi eisiau iddynt wybod, ydyw *byn* fod pob un o honom yn achos mewn rhan o'r drudaniaeth yr ydym mor chwannog i rwgnach yn ei erbyn; ac na ddylem ruddfan na dadwrdd tra byddom yn well ein cyflwr nac un deyrnas arall tan y nef. Fe haeddai'r llafurwyr yr holl gyflog y maent yn ei gael, ac ychwaneg hefyd, pe gweithient mor ddiwyd wrth y *dydd* ac y maent ar *dasc*; a phe cymmerent eu holl arian at eu gwragedd; ond tra byddont yn eu cymmeryd i'r tafarnau, ni byddai ychwaneg o gyflog ond melldith iddynt yn lle bendith.

Y clo ar y cwbl ydyw hyn: Mae Duw wedi bendithio y wlad hon goruwch holl wledydd y byd; a chrefydd gristianogol, a llywodraeth gyfiawn, a thiroedd ffrwythlon. Ond deunydd drwg a wnaethom ni o'r holl fendithion hyn, ac o'r achos hwnnw yr ydym mewn perygl o'u colli. Yr ydym yn esgeuluso Duw, a'i wafanaeth, a'i sabboth. Yr ydym yn galw ein hunain yn *Gristianogion*, ond prin y gwyddom pa beth y mae'r gair yn ei feddwl. Nid oes ond ychydig nifer yn teimlo mai pan ddwywedo dyn ei fod yn gristion, ei fod yn dwe'yd fel hyn: "Yr ydwyf yn filwr ac yn weinidog Iesu Grist. Yr ydwyf wedi ymwrthod a phechod a drygioni, a holl rodres a gwagedd y byd. Yr wyf wedi cyfaddef fy mod yn bechadur, ac na ddichon imi gael fy achub, ond trwy haeddiant a dioddefaint Iesu Grist; ac fel y derbyniwyf les oddiwrthynt, rhaid imi edifarhau am fy mhechodau; rhaid imi gredu yn Iesu Grist, a gwneuthur y pethau a orchymynodd. Mae ei orchymynnion i'w gweled yn yr efengyl; rhaid i mi gan hynny ei darllen, fel y dyfsgwyf fy nyledfwydd; a phan ddyfsgwyf, rhaid imi yn ffyddlon ac yn ddiwyd ei gyflawni."

O!

O! fy ngwladwyr! pe gwnaem ni hyn, ni a fyddem yn ddiogel, yn happus, a llwyddiannus. Fe wnae Duw glawdd o'n hamgylch, ac o amgylch oll a feddom, ac a'n gwaredai oddiwrth ein holl elynion. Ni byddem mwyach yn wahanedig gan rannau ac ymbleidiau; canys ni a fyddem oll o'r un feddwl. Ni a fyddem oll yn ofni Duw, yn anrhydeddu'r brenhin, ac yn caru ein gilydd; a phwy a feiddiai ein gorefgyn? Pa fodd yr y'm ni gan hynny mor ddeillion tu ag at ein gwir lês a'n llwyddiant, a gwrthod heddwch a dedwyddwch, tra y gallom mor hawdd eu cael? Os ydych chi yn caru eich gwlad, os ydych chi yn caru eich gwraidd a'ch plant, ac os ydych chi yn caru eich hunain, diwygiwch eich hymddygiad, cyn yddi fod yn rhy ddiweddar! Mae barnedigaethau Duw ar led; mae cleddyf y dinystrydd wedi ei awchlymmu; maent wedi syrthio ar Ffrainc, Holand, ac Itali! Maent yn barod i syrthio arnom ninnau. Os na chymmerwn rybudd oddiwrth yr hyn a wnaed, ac fydd etto yn cael ei wneuthur, agos ger bron ein drysau; nid oes ini efgus, na lle i obeithio am ddiangfa. A phe gallem ddiangyd rhag y barnedigaethau presennol, pa beth

beth a fyddem well? Mae'n rhaid i ddydd y farn ddyfod; y pryd y ceiff pob un na edifeiriodd ac a ddiwygiodd ei fuchedd, ei farnu i boenau tragwyddol! Pa fath a fydd y poenau hynny nis gwyddom, a Duw a wnel na chaffom wybod byth! Ond os oes wirionedd yng-
air Duw ei hun, maent yn fwy dirfawr a dychrynadwy na dim a eill dyn fyth deimlo na deall yma.

Edrych i lawr, O Duw y trugareddau ar y wlad hon; agor ein golygon fel y gwelom dy farnedigathau yn crogi uwch ein pennau, ac yn barod i syrthio arnom! Dyro ini iawn deimlad o'n heuogrwydd, a gras i wellhau ein bucheddau; a bydded i'n prydlon edifeirwch ein cymhwyso i dderbyn dy drugaredd, ac i rwystro distryw ein teyrnas.

Bendithia dy waf'naethwr, ein Brenhin, a hir einioes a heddwch; dyro wir ddoethineb i bawb fydd a rhan yn llywodraeth y deyrnas, fel y gwelont ac y deallont, mai nid ein nerth ein hunain, na'n dyfais ein hunain a ddichon ein hachub; ac y dysgont i edrych i fynu attat ti, O Dduw'r lluoedd, am dy hollalluog gyn-
northwy.

Dyro ddwbl gyfran o'th yspryd i'r Esgob-
ion

ion a gweinidogion dy eglwys, fel y cyflwyn-
 ont eu hunain yn hollawl i'th wasanaeth di?
 fel yr eofn geryddont bechod; a thrwy eu diw-
 ydrwydd a'u zêl; trwy iachus athrawiaeth, a
 sanctaidd fuchedd, y gallont ddychwelyd tu-
 eddfryd y deyrnas oddiwrth chwantau'r cnawd,
 a theganau maswedd, ac awydd am fydol olud,
 i'th adnabod a'th garu di, ac efengyl dy anwyl
 Fab

Canniatta fod i'r rhai hynny y rhoddaist
 iddynt gyfoeth, gallu, neu ddyfg, neu ryw
 dalent lesol arall, fyth beunydd gofio oddiwrth
 byw y derbyniasont, hwynt, a'u harferyd er
 lles y cwbl, er lles pawb o'r byd; fel y gall-
 ont yn llawen rod-di i fynu eu cyfrifon yn y
 dydd diweddaf.

Ac yn ddiweddaf, ni a attolygwn iti ein
 gwneud yn oftyngedig ac yn heddychlon, yn
 fobr a diwyd; cyfiawn a thrugarog; yn ufudd
 i ti, ein Duw; yn ffyddlon i'n brenhin, yn
 wasanaethgar in llywodraethwyr, a'n blaen-
 oriaid, ac yn fwynaid ac yn garedig tu ag at
 bawb; fel gan fod yn amddiffynnedig gan dy
 hollalluog nerth, y treuliom ein hamfer ymma
 mewn heddwcha dedwyddwch; ac ein gwnel-
 er yn gyfrannogion rhagllaw o dragwyddol
 ddedwyddwch,

ddedwyddwch, trwy haeddedigaethau ac eir-
iolaeth ein bendigedig Arglwydd a'n Iachaw-
dwr Iesu Grist,—A bydded i bob ffyddlon
Gymro ddwe'yd.

A M E N.

O. S. Os oes rhywun yn tybio nad ydyw
presennol gyflwr y wlad hon, yn gofyn y fath
arfwyd a chyffro ac fydd yn gynnwysedig yn y
dalennau rhagflaenol; darllenned yn ystyriol y
llinellau canlynol a dynnwyd allan o ysgrifen-
iadau dau o'r dynion duwiolaf a dysgediccaf
yn ein dyddiau ni; a chwedi hynny, bydded
iddo ystyr y cyfnewidiadau a'r damweiniau a
ddigwyddodd: wedi iddynt hwy ysgrifennu, a
barnu ai nid ydynt yn gymmwys iawn i'r am-
ferau.

“ Nid wyf yn chwennych rhag-fynegu drwg
i'm gwlad; ond pan ystyriom yr aneirif a'r
rhyfygus bechodau'r deyrnas; rhai yn torri
pob rheol a gorchymmyn heb nac ofn nac ar-
fwyd; ysbeilwyr a smyglwyr yn rhodio yn
benuchel heb yn waethaf i gyfiawnder na chyf-
raith; ymbleidiau ac ymraniadau; llwgr,
awydd,

awydd, ac afradlonedd pob gradd o bobl; pawb yn chwennych ei elw ei hun ar goft rhai eraill; gormodedd ac oferedd y boneddigion; seguryd a meddwdod rhai o is-radd; ac uwch-law'r cwbl, rhai yn gwyneb-uchel waradwyddo crefydd ac addoliad Duw:—pan ystyrion hyn oll meddaf, hyn oll o arwyddion yr amserau, mae yn rhaid i'r cryfaf o honom grynau wrth ddisgwyl y barnedigaethau a ganlyn. Duw a roddo ini ras, fel y gwybyddom i'e yn y dydd hwn, y pethau a berthynont i'n heddwch, cyn eu cuddio oddiwrth ein llygaid. Na fyrrhied fyth y fath ddallineb arnom ni ac a fyrrhiodd ar yr Iuddewon: ond bydded ini geisio yr Arglwydd, tra y galler ei gael ef; galwn arno tra fyddo ef yn agos; a dychwelwn at yr Arglwydd, ac efe a gymmer drugaredd arnom; ac at ein Duw ni, o herwydd efe a arbed yn helaeth.”——*Esgob Newton ar y prophwydoliaethau, Vol. II. p. 239.*

“ Os cenfyddwch deyrnas yn hynod o'r digrefydd, ac yn dirmygu pob peth sanctaidd; trwy rwyfc, ymbleidiau, afradlonedd, a mafwedd; byddwch siccr mai heb ddiwygiad a dychweliad i'r iawn lwybr, fod goresgyniad y deyrnas honno gan ryw deyrnas arall yn dyfod
nes-nes

nes-nes beunydd : mae'r pechodau fydd yn
 cyffroi dial Duw, yn parottoi llwybrau i'r gel-
 ynon ddyfod. Fe ddylai pob dyn fydd yn
 chwennych llwyddiant ei wlad, yn ddiofregedd
 ystyried pa gan nased y mae'r arwyddion uchod
 yn ateb i'n cyflwr a'n hymarweddiad ni; a
 pha beth a ellir wneuthur i rwystro i'r haint
 dinystriol daenu yn llettach; ac a ddadwreidd-
 io'r efrai marwol o'n plith.—*Esgob Horne,*
yn ei XVI pregethau, p. 162.

DIWEDD

13 DE 67

sydd yn
i'r gel-
sydd yn
ofregedd
n uchod
d ni; a
i'r haint
wreidd-
Horne,